

รูปแบบการใช้ประโยชน์ป่าไม้ในชุมชน และความเข้าใจกฎหมายป่าไม้เบื้องต้นของชุมชนต้นแบบในภาคเหนือ ของประเทศไทย

Patterns of forest utilization in communities and basic understanding of forest laws in prototype community, northern Thailand

โดย ผศ.ดร.สุธีระ เหมอิก
สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

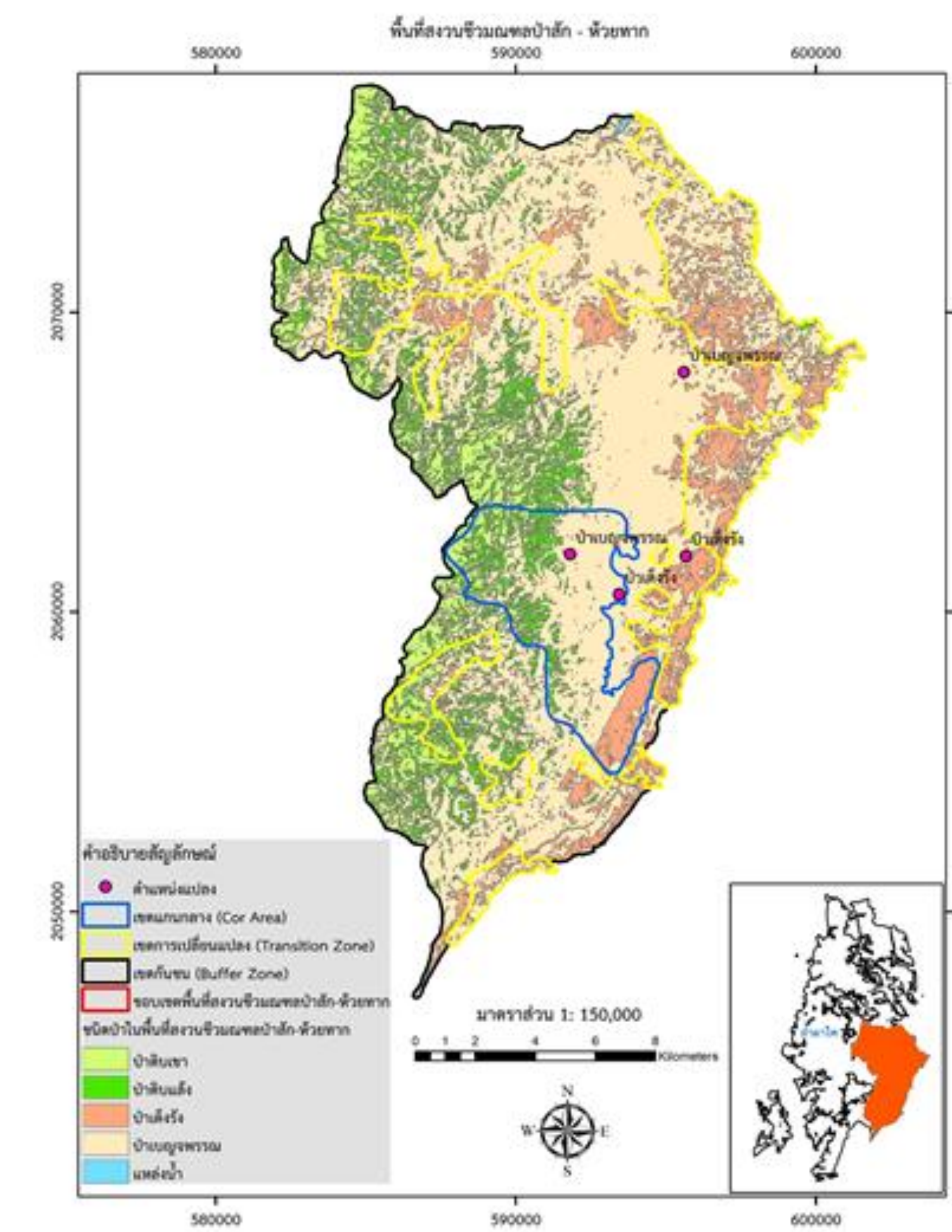

ประเทศไทยมีชุมชนที่อาศัยและพึ่งพาทรัพยากรป่าไม้มาตั้งแต่อดีต การจะสร้างระเบียบการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่านั้น ควรทราบข้อมูลพื้นฐานการใช้ประโยชน์ของชุมชนโดยรอบและการรับรู้ถึงกฎหมายพื้นฐานก่อน จึงสามารถสร้างระเบียบปฏิบัติให้สอดคล้องและใช้ประโยชน์นโยบายนั้นได้ครอบคลุมที่สุด โดยกรณีการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน การรับรู้และเข้าใจในกฎหมายพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากป่าจากชุมชนต้นแบบในพื้นที่สงวนชีวมณฑลป่าสัก-ห้วยทาก จังหวัดลำปาง เพื่อจะได้แนวทางการอนุรักษ์พื้นที่บนพื้นฐานการใช้ประโยชน์ป่าไม้อย่างยั่งยืนต่อไป

ทั้งนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 58.26 และเพศชายคิดเป็นร้อยละ 41.74 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 46-55 ปี จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในระดับมาก (ร้อยละ 100) โดยเฉพาะการเก็บหาของป่า เช่น หน่อไม้ ผักหวาน เห็ด และสมุนไพร เป็นต้น และคิดว่าไม่ได้เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพพื้นที่ป่า หรือปริมาณของป่า เพราะสามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ตามธรรมชาติ ซึ่งการเก็บหาของป่าในปริมาณมากเกินไป อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการปรากฏให้เห็นของสัตว์ป่า เช่น สัตว์ป่าบางชนิดพบเห็นได้ยากขึ้น บางชนิดกลับพบได้ง่ายขึ้น เนื่องจากต้องออกมาหาแหล่งอาหารข้างนอก และการตัดไม้ไผ่จากพื้นที่ป่าโดยไม่คำนึงถึงวิธีการและปริมาณที่เหมาะสม อาจทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพพื้นที่ป่าหากไม่มีมาตรการดูแล เพราะชนิดพืชหรือสัตว์ป่าบางชนิดไม่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ตามธรรมชาติ โดยชุมชนในพื้นที่ของตำบลบ้านหวด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง มีการเก็บหาของป่าอย่างต่อเนื่องทุกฤดูกาล และ ส่วนใหญ่ร้อยละ 70 มีการใช้ประโยชน์ไม้ไผ่เป็นหลัก รองลงมาคือ เห็ดป่า (ร้อยละ 15) พืชอาหารป่า เช่น ผักหวานป่า สมุนไพร และพืชผักชนิดอื่น ๆ (ร้อยละ 10) และอื่น ๆ เช่น เศษไม้ฟืน และแมลง (ร้อยละ 5) ไม้ไผ่ที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุด ได้แก่ ไม้ซางนวล (*Dendrocalamus membranaceus* Munro) ไม้ข้าวหลาม (*Cephalostachyum pergracile* Munro) และไผ่ไร่ (*Gigantochloa albociliata* (Munro) Kurz) ซึ่งส่วนใหญ่ตัดเพื่อจำหน่ายร้อยละ 56.53 รองลงมาใช้ทำรั้ว/บ้าน จักสาน และอื่น ๆ ช่วงเวลาในการเก็บ พบว่า มีการใช้มากที่สุดคือ ช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคม ร้อยละ 66.98 ความถี่ในการใช้ พบว่า มีการใช้ 1-2 ครั้ง/ปี ร้อยละ 81.23 มากที่สุด ส่วนปริมาณการใช้ พบว่า มีการใช้ไม้ไผ่มากที่สุดคือ ลำไม้ไผ่ไม่เกิน 100 ลำ ที่ร้อยละ 86.92 โดยไม้ซางนวล มีการใช้ประโยชน์มากที่สุด ทั้งรูปแบบการเก็บหน่อไม้และลำไม้ไผ่ นอกจากนั้นยังพบว่า ชุมชนมีความเข้าใจกฎหมายพื้นฐานของพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ 2507 หมวดที่ 2 ในมาตรา 15 มากที่สุด กล่าวคือการทำไม้หรือเก็บหาของป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ประกาศอนุญาตไว้เป็นคราว ๆ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ ในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าใช้ประโยชน์ป่าไม้ พบปัจจัยที่มีผลมากที่สุด 3 ปัจจัยในเชิงบวกคือ ปัจจัยด้านระดับการศึกษา ($p<0.01$) ปัจจัยด้านสถานภาพครอบครัว ($p<0.05$) และปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ($p<0.05$) โดยครอบครัวแบบขยาย มักจะมีการหาของป่าเข้าใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเข้มข้น และอยู่ในรูปแบบหลายช่วงฤดูกาล หรือบางครั้งครอบครัวมีการเก็บหาตลอดทั้งปี ในส่วนการประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางการสร้างกฎ ระเบียบ และกติกาที่ชุมชนยอมรับ พบว่าความต้องการของชุมชนจากภาครัฐคือ การกำหนดพื้นที่ให้ใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ให้ชัดเจน การกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนและการกระทำความผิด โดยทำความเข้าใจและบูรณาการร่วมกับระหว่างหน่วยงานราชการ เช่น กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และชุมชน ทั้งนี้การเข้าใจถึงวัฒนธรรม ข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลเชิงปริมาณด้านการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนโดยรอบ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความสำคัญระดับพื้นที่สงวนชีวมณฑลนั้น เป็นสิ่งสำคัญในการนำไปใช้ในการวางแผนการอนุรักษ์ พื้นฟู และวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

การลงพื้นที่สำรวจ และสัมภาษณ์คนในชุมชน

แผนที่ชุมชนต้นแบบ ตำบลบ้านหวด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

การใช้ประโยชน์ป่าไม้โดยเฉพาะไม้ไผ่ของชุมชน

สังคมพืชป่าผสมผลัดใบ (Mixed deciduous forest) ในพื้นที่ศึกษา

Patterns of forest utilization in communities and basic understanding of forest laws in prototype community, northern Thailand

By Asst. Prof. Dr. Sutheera Hermhuk
Department of Agriculture, Faculty of Agricultural Production, Maejo University

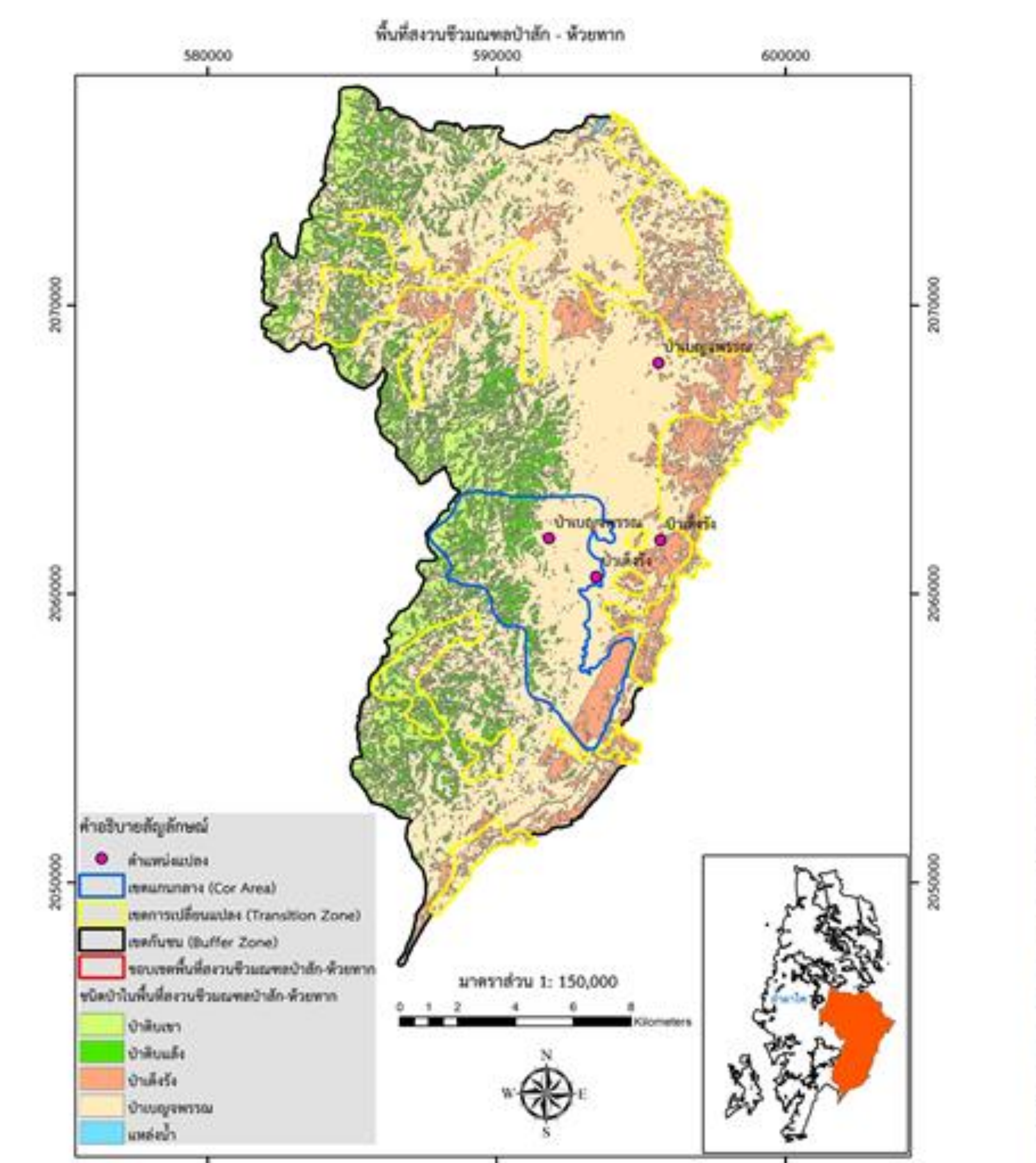

In Thailand has had communities that have lived and relied on forest resources since ancient times. To establish the land regulation, it is necessary to know basic information of the surrounding community's land use and to be aware of basic forest laws. Therefore, it is possible to create regulations that are consistent and make the most of the policy. This study aimed to investigate the community's context, the awareness and understanding of forest law (National Reserved Forest Act B.E. 2507 (1964)), and factors affecting forest utilization in the Huay-Tak Teak Biosphere Reserve, Lampang Province, in order to obtain guidelines for the conservation of the area based on sustainable use of forests.

Results of the study revealed that most of the informants were female 58.26%, male 41.74% and their age range was 46-55 years (166 people). The surrounding communities had a high level of knowledge about forest utilization. Most people in the communities had knowledge about forest utilization at high level (100%). This included forest product gathering such as bamboo shoot, mushroom, Melientha suavis Pierre, and medicinal plants. It was found that forest utilization there did not cause impacts on forest condition and forest products. This was because forest products could grow naturally. However, too much forest product gathering caused sightings of some wildlife have become more difficult. Surprisingly, some kinds of wildlife would be found easily because they had to go out and find food sources outside the forest. In addition, cutting bamboo from forest areas regardless of appropriate method and amount would cause forest degradation. This was because some forest products or wildlife could not occur naturally. All community in Ban Huat sub-district, Ngao district at Lampang province gathered forest products every season. About 70% mainly utilized bamboo and followed by wild mushroom (15%), edible plants (10%) and others such as firewood and insect (5%). According to survey, three kinds of bamboo in mixed deciduous forest area were utilized: *Dendrocalamus membranaceus* Munro, *Cephalostachyum pergracile* Munro and *Gigantochloa albociliata* (Munro) Kurz. For bamboo utilization trend, cutting bamboo for selling (56.53%) which followed by wickerwork and building a fence. Bamboo was used most during October December (66.98%) and it was used 1-2 times per year; not more than 100 bamboo culms (86.92%). *Dendrocalamus membranaceus* was utilized most (bamboo shoot and bamboo culms). Findings showed that the informants had a highest level of understanding about basic law of the National Reserved Forest Act B.E. 2507 (1964), Chapter 2, Section 15. That was, gathering forest products in national reserved forests must obtain permission from relevant authorities. In terms of factors affecting forest utilization, the three factors with the highest positive effect were education attainment ($p<0.01$), marital status ($p<0.05$), and household members ($p<0.05$). Extended family usually intensively utilized forest products in many forms and seasons. Some families gathered forest products throughout the year for selling. In the focus group discussion for finding guidelines or establishing rules/regulations accepted by the community. The community needed the public sector to clearly define areas for the use of forest resources as well as penalties for violators and offenders, by creating understanding and integration between government agencies such as the Royal Forest Department and Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, and the community. Understanding the tradition and culture, qualitative data, and quantitative data on forest utilization of surrounding communities, especially biosphere reserves area, is important for use in planning conservation, restoration, and setting appropriate regulations for the utilization of forest resources.

การลงพื้นที่สำรวจ และสัมภาษณ์คนในชุมชน

แผนที่ชุมชนต้นแบบ ตำบลบ้านหวด อำเภอวัง จังหัดลำปาง

สังคมพืชป่าผสมผลัดใบ (Mixed deciduous forest) ในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์ป่าไม้โดยเฉพาะไม้ไผ่ของชุมชน

